

SUMMA

EMBERI MÉLTÓSÁG ÉS EMBERI KÉPESSÉGEK MARTHA C. NUSSBAUMNÁL

PAOLA BERNARDINI

Az emberi méltóság fogalma gyakran használatos a kortárs közbeszédben. Számos nemzeti és nemzetközi jogi dokumentum hivatkozik rá. Martha C. Nussbaum is ezen értéket teszi meg az igazságosság elméletének alapjául. Mindazonáltal a filozófusnő – nézetünk szerint indokolatlanul – azt feltételezi, hogy a köz számára egyedül a méltóságfogalom „halvány” értelme fogadható el. Ezen feltételezés szemben áll a *Poetic Justice*-ban maga Nussbaum által megfogalmazott nyílt racionalitás fogalmával, valamint az általa képviselt emberi képességek tanával, amelyet Arisztotelészről származtat. A filozófusnő azáltal, hogy az emberi méltóság fogalmát megfosztja metafizikai mélységétől, így szándéka ellenére oda jut, hogy elvész nála az emberi méltóság elidegeníthetetlen jellege. Innét származnak nála az emberi méltóság fogalmának bioetikai és biojogi szinten megjelenő visszatérő problémái.

* * *

AZ EMBERI MÉLTÓSÁG, MINT AZ ERÉNYEK GYŐZELME – NÉHÁNY PÉLDA A RÓMAI KÖZTÁRSASÁG IDEJÉBŐL

EL BEHEIRI NADJA

Az emberi méltóság fogalmának a hazai és a nemzetközi dokumentumok egyaránt nagy jelentőséget tulajdonítanak. Az alapjogoknak az ember méltóságából levezetett eme kiterjesztett értelmezése azonban nem kevés problémát okoz. Erre mutat rá Mary Ann Glendon, a Harvard Egyetem professzora is, aki egyben az Egyesült Államoknak a Szentszékhez delegált nagykövete is volt. A probléma lényege az, hogy az emberi méltóság történetileg nem az emberi lényhez szükségszerűen tartozó tulajdonságként határozható meg, hanem sokkal inkább a személynek az autonóm döntésre való képességét jelenti. Az ókorban a *dignitas* kifejezést egyrészt egy absztrakt és általános értelemben használták. A római forrásokban a jó és a rossz közötti ellentét különösen a cenzorok és a megbüntetett szenátorok viszonyában nyer kifejezést. A cenzorok által – egy speciális közjogi eljárás keretében – a szenátusból kitaszított szenátorok testesítették meg a rosszat, a cenzorok pedig az erény mintapéldái voltak. Erre egy világos példázat Aulus Gelliusnak P. Cornelius Rufinusról, egy Kr. e. 275-ben a cenzor Fabricius által a szenátusból kizártatott embernek a példája. Az esetről

szóló beszámoló rávilágít arra, hogy Rómában az emberi méltóság az erények elsajátításában nyilvánult meg. Az a tétel, amellyel ma az ember azon objektív tulajdonságait alapozzuk meg, amelyekből egy következő lépésben az emberi jogokat is le lehet vezetni, sokkal inkább az ókori „*natura*”-fogalomnak felel meg.

* * *

LEGAL RELATION IN THE (POST)MODERN AGE: ITALIAN LEGAL PHILOSOPHERS IN THE WAKE OF FICHTE

FRIVALDSZKY JÁNOS

Among the merits of the Italian legal philosophers Bruno Romano, Antonio Punzi and Paolo Savarese, who formed a research community for a while, is the rediscovery of some insights of (the early) Fichte concerning legal philosophy, which can help to understand law theoretically as an intersubjective relation of recognition. Enriched with new insights, Fichte's tenets served to shed new light on individual freedom, rights, but also on law and legal relations, in a way different from the solipsism of modern individualism. Through exploring these ideas, one can show how they can ground legal relations, including absolute ones, in a way less known to us before. Such a conception of law departs from the paradigm of modernist methodological individualism and is based on a universal and obligatory *relation of legal recognition*. Thus, one may find a solution for the fundamental problems haunting methodological individualism even within (a remarkable yet unduly forgotten form of) the *self-centered modernist* conception of rights. It has to be admitted, however, that the development of Fichte's thought shows a considerable tension between the individual and intersubjectivity and the relation of the latter to law is also problematic. These problems, as they appear in the works of a single author, may be indicative of some internal tensions within the modernist conceptions of liberty and rights.

* * *

DIE MENSCHENWÜRDE IN EINIGEN ENTSCHEIDUNGEN DES BUNDESVERFASSUNGSGERICHTS

LÁSZLÓ KLICSU

Die Menschenwürde ist ein oberstes Verfassungsprinzip allen objektiven Recht. Sie ist die eigentliche Basis des Wert- und Anspruchsystems der Verfassungsgrundrechte. Die Menschenrechte haben materiellen Gehalt, den sie aus der Unantastbarkeit der Menschenwürde des Art. 1. Abs. 1. beziehen.

Art. 1. Abs. 1. Satz 2. enthält durch den Ausdruck „zu achten und zu schützen“ den subjektiv-rechtlichen Gehalt der Menschenwürde. Der subjektiv-rechtlichen Gehalt der Menschenwürde besteht darin, dass der Staat einerseits in der Menschenwürde nicht eingreifen soll (abwehrrechtliche Funktion). Der Staat soll aber andererseits interve-

nieren, wenn die Menschenwürde z. B. von Privaten verletzt wird (Schutzdimension). Auch soll der Staat intervenieren, wenn das Individuum nicht ein materiellen würdiges Leben sicherstellen kann und unter dem materiellen Existenzminimum lebt (sozialer Telihabeanspruch der Menschenwürde).

Der Studie präsentiert drei Entscheidungen aus neuesten Urteile, und zwei andere Bescheide, die interessant sind, was die Menschenwürde betrifft.

Der Autor verwendet eine Dissertation ANA PAULA COSTA BARBOSA, die zieht einen Rechtsvergleich zwischen der Menschenwürde im GG und der Menschenwürde in der brasilianischen Verfassung.

* * *

AZ EMBERI MÉLTÓSÁG AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG JOGGYAKORLATÁBAN

KOVÁCS PÉTER

A francia nyelvű tanulmány az Alkotmánybíróságnak az emberi méltósággal összefüggő jelentősebb ügyeit és az azokban született határozatokban kimondott fontosabb tételeket mutatja be. Az Alkotmánybíróságnak a halálbüntetés alkotmányellenességét kimondó határozatából és az első korszaknak több, ehhez az emberi méltósághoz kötődő határozatából kiindulva kitér a tanulmány az alkotmányi megfogalmazásból levezetett önrendelkezési jog értelmezésére, úgy, ahogyan ez az egészségügyi vonatkozású ügyekben (orvosi beavatkozások, vérvétel, abortusz, eutanázia, gyermekkori kötelező védőoltások) fokozatosan tovább fejlődött. Érinti az emberi méltóságnak a szólásszabadsággal való szembeszegezhetőségét, és áttekinti, ahogyan a méltóság fogalma az azonos neműek bejegyzett élettársi kapcsolatáról elfogadott törvényekről hozott határozatokban megjelent valamint kitekint azokra a tézisekre, amelyek az emberi méltósággal összefüggésben a kábítószer-fogyasztásról szóló határozatban valamint a társadalom szélére szorult személyek lakhatási ügyeiben hozott határozatokban lettek kimondva.

* * *

ALAPOZHATJUK-E A JOGOKAT AZ EMBERI MÉLTÓSÁGRA?

TURGONYI ZOLTÁN

A mai nyugati politikai konszenzus fontos része az emberi jogok tisztelete. Ám e jogok elméleti megalapozásával kapcsolatban komoly nézeteltérések állnak fenn. Sokak szerint e megalapozás lehetetlen és/vagy szükségtelen, de az ezt el nem fogadók is a jogok különböző igazolási módjait kínálják. Az egyik leggyakoribb – és a szélesebb közvélemény számára talán legismertebb és legérthetőbb – módszer lényege az, hogy megnevezzük az ember egy-két sajátos vonását, majd ezek alapján hordozóikat, az egyes embereket önértékkel, méltósággal bíróknak nyilvánítják, s ennek alapján jogokat tulajdonítanak nekik. E módszer azonban komoly elméleti problémákat vet föl,

ráadásul a méltóság fogalma annyira bizonytalan és képlékeny, hogy a rá való hivatkozás olykor akár a legbizarrabb jogok vélt igazolásaként fordul elő. Célszerű tehát másfajta megalapozást keresni a jogok számára. Tanulmányom megkísérli osztályozni a megalapozás lehetséges módjait, s közülük egy konzekvencialistának (de nem utilitaristának) nevezhető eljárás mellett próbál érvelni. Ennek lényege az a felismerés, hogy a jogok alanyainak és az emberi szabadság lehetséges tárgyainak létezése (melyek nemcsak a jogokat különösen tisztelő liberális demokráciáknak, hanem minden egyáltalán emberinek nevezhető társadalomnak előfeltételei) ontológiailag elsődleges bármiféle emberi célhoz képest. Ezért, akármilyen társadalomeszményt tűzünk is ki, először ezen előfeltételek biztosítása a kötelességünk, s csak az ezzel kapcsolatos teendők pontos meghatározása után rajzolódik ki szabadságunk fennmaradó mozgásteret, amelyet jogaink kitölthetnek.

* * *

A SZEMÉLY MÉLTÓSÁGA ÉS A KÖZÖSSÉG

VARGA ZS. ANDRÁS

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (legelső mondatára alapozva) rögzíti, hogy „*Minden emberi lény szabadnak, egyenlő méltósággal és jogokkal születik...*” „Születik”, tehát a személy és méltósága elválaszthatatlanul összetartoznak, amely összetartozás a pozitív jog számára érinthetetlen. A személy méltóságának három dimenziója a személyes („emberi lény”), a közösségi („minden”) és a transzcendentális („születik”) a Nyilatkozattal ellentétben jogi kötőerővel rendelkező szövegekben jóval „puhábban” jelenik meg. Az időbeli megjelenés sorrendjében a méltóság sérthetlenségének kimondásán át az élethez való jogra szűkül, majd az élethez való jog veleszületettségén át némileg visszaerősödik az élethez és méltósághoz való jog kimondásáig. A „felpuhítás” akkor szüntethető meg, ha a jog és elmélete felhagy az értékteremtő szerepében tetszelgéssel, és tudomásul veszi a saját korlátait: személyek közötti magatartásokat szabályoz, és csendben marad, amikor a méltóság kérdései kerülnek szóba.

* * *

ERWÄGUNGEN ÜBER DIE STRAFE, MIT BESONDERER HINSICHT AUF DIE TODESSTRAFE – KATHOLISCH BETRACHTET

GÉZA KUMINETZ

Die Strafen haben ihre eigenen religiösen, ethischen und rechtlichen Dimensionen, und jede von ihnen hat ihre eigenen Mittel, die Sünde gutzumachen, den Verbrecher zu verbessern und den Täter, sowie andere, eventuelle Verbrecher von den frevelhaften Taten fernzuhalten, kurz gesagt sich vollkommen zu versöhnen. Der Täter des Verbrechens muss sich mit selbst, dem Beschädigten, der Gesellschaft und der Gottheit zu versöhnen.

Die Todesstrafe ist die radikalste und schwerste Strafe, bezüglich deren Legitimität zu jeder Zeit unterschiedliche Meinungen herrschten, und der politische Faktor macht auf sich entweder durch die Abschaffung oder Einführung der Todesstrafe aufmerksam.

Katholisch betrachtet beinhaltet das Problem vier Fragen: 1) Ist diese Strafart ethisch erlaubt? Die katholische Antwort lautet eindeutig bejahend. 2) Ist es erwünschenswert, die Todesstrafe einzuführen beziehungsweise aufzuerlegen? Die Antwort ist eindeutig verneinend in dem Fall, wenn das der moralische Zustand der Gesellschaft erlaubt. 3) Ist diese Strafart in erforderlicher Weise abschreckend? Unsere Antwort lautet abschlägig, weil sie vom Gesetz für ganz qualifizierte Verbrechen in Absicht gestellt wird. Falls sie vom Gesetzgeber für mehrere, äusserst strafbare Handlungen ausdehnen würde, erreichte sie bezüglich des Masses des Abschreckens zweifellos eine vornehme Stelle. 4) Was wird die Zukunft der Todesstrafe sein? Wir denken, dass sich diese Strafe durch das ganze Leben der Menschheit ziehen wird. Es werden Zeitalter geben, wenn sie nicht angewandt wird und es werden Zeitalter geben, wenn sie wieder eingeführt wird.

* * *

STRIVINGS FOR UNITY OF JUSTINIAN IN ECCLESIASTICAL FIELD

PÁL SÁRY

The study traces the church-political actions of Justinian, considering the theoretical bases and the results of these steps, too. The emperor was urged to promote the realization of the unity of the church by both his personal religious belief and the imperial political interests. Justinian set himself two main aims at the same time: to assure the unity with Rome, and to reach an agreement with the Monophysites. The emperor took many important steps for the sake of both causes. Justinian was in a difficult position, because his two aims were in contrast with each other: the advances to the Monophysites endangered the subsistence of the unity between East and West. Although he succeeded in maintaining the unity with Rome, the actions on purpose to win the Monophysites were unsuccessful. The reason of this failure was very likely the blinded fundamentalism of the Monophysites.

* * *

PREAMBLES IN CONSTITUTIONAL PRACTICE

CSABA VARGA

Comparative historical experience shows that actual recourse to preamble is a function of local tradition: not a *sine qua non*, of course, but not substituable by other means either. This is why once accustomed, it can turn to be a usual component. It defines normatively the final motive of legifiration in terms of historical devotion, transcendental and moral stand, national vocation and ethos, or long-term policy to

be implemented. As to constitutions, in France, e.g., even decades ago whether or not the right to strike was legally acknowledged was debated since it had been, as part of the historical *Déclaration*, enacted in the preamble. To face post World-War-Two conflicts, the federal competence of national defense had to be deduced from the preamble of the American Constitution, while the enigma in Soviet eyes of the Federal Republic of Germany lied all along in the philosophy of history formulated by the preamble of the Bonn *Grundgesetz*, as it had expressed expectations in terms of ethos applicable to any chances, including the collapse of the German Democratic Republic and subsequent unification as well. Or, defeated Japan launched unilateral demilitarisation with explanation in constitutional preamble. Once it proved to be a dead end, Japan founded reconsideration on previous presumption refuted by world politics. India's constitutional preamble heralded long-term governmental goal-orientation. As an ideal, it could become strong enough to channel subsequent programs but not to substantiate any criticism of particular legislation. For whatever its contents, the need of time may fertilise preamble contents in their being interpreted as normative foundation of rights/duties or competence. On last analysis, bishop Hoadly's sermon is to prevail: those competent to serve with last interpretation will turn into the genuine law-giver. Or, preamble itself is not to cause anything. But once there is a preamble available with ambiguous message, it can as well be referred to as legal entitlement to borrow/deduce validity of a given legal conclusion. For independently of the fact that fertilisation can only fill uncertain situations in respect of the conclusiveness in logical reconstruction, authoritative practice usually concludes in favour of one single solution, undebated and unchallenged for a reasonable time. All in all, whether or not the law-giver will recourse to preamble and with what contents is a political issue. The constitutions' preamble may express elements of historical identity, guiding values, vocation, institutional path, and symbolic ketch-words as well, i.e., substantive messages in foundation that cannot be validated through other carriers of normative declaration. But the future is changing unforeseeably. Even solemn dicions can be subjected to judicial scrutiny without empathy towards original intents but sympathetic towards undefined ends. This is why the way how a preamble is formulated is to matter. Quasi regulation in form of preambles may be necessitated when legiferation is open ended. Then, in want of regulatibility, channelling future action may be achieved by the inclusion into preamble of philosophy of history considerations and moral aspirations, with their national credo serving as a legitimising force.

* * *

DIE KIRCHEN ALS RECHTSSUBJEKTE IM HISTORISCHEN ZUSAMMENHANG

ANNAMÁRIA CSIZI-SCHLOSSER

Der Aufsatz behandelt zum zwanzigsten Jubiläum des ungarischen Gesetzes Nr. IV/1990 über die Gewissens- und Religionsfreiheit und über die Kirchen als juristische Personen aus rechtshistorischer Sicht. Obwohl einige Rechtsquellen vom Begriff

„historische Kirche“ gebrauch machen, ist der Inhalt des Terminus’ungeklärt, bzw. unsicher. Der Artikel weist auf die Unsicherheiten in Bezug auf die Kategorisierung hin. Danach folgt ein kurzer Überblick der ungarischen Rechtsgeschichte der Kirchen als Rechtssubjekte. Im Folgenden werden einige konkrete Kirchen (einige protestantische Kirchen, christlich-orthodoxe, jüdische Kirchen, der Islam) untersucht, bei denen die juristische Persönlichkeit, Rechtssubjektivität bestimmter kirchlichen Organisationen oder der Kirche selbst aus rechtshistorischen Gründen fragwürdig oder problematisch ist. Schließlich werden Fragen betreffend der historischen Kontinuität einiger Kirchen, bzw. der geschichtlichen Gesichtspunkte bei der Anwendung des kircheneigenen Rechts ermittelt.

